

Европейски съд по правата на човека

Гуцарди срещу Италия (Guzzardi v. Italy)

Жалба № 7367/76, А.39

Решение от 6 ноември 1980 г.

(резюме) *

Чл. 5, т. 1: право на свобода на личността

Принудителното заселване може да представлява при определени обстоятелства лишаване от свобода по смисъла на чл. 5 от Конвенцията

Факти по делото

Жалбоподателят бил арестуван на 8 февруари 1973 г., задържан под стража и обвинен в сговор и съучастие в отвличане на бизнесмен за откуп. Той бил осъден през 1979 г. на 18 години лишаване от свобода и глоба. Преди това, на 8 февруари 1975 г., г-н Гуцарди бил преместен от Милано и отведен до остров Азинара край Сардиния. Това било извършено в изпълнение на предвидената по италианското законодателство мярка “специален надзор”, наложена му от съда по искане на прокурора, направено въз основа на доклад и препоръка на началника на полицията. Докладът се позовавал на данните, че макар и да твърдял, че работи в строителството, жалбоподателят в действителност се занимавал с незаконна дейност и принадлежал към мафиотска банда, бил четири пъти осъждан и бил опасен. Той бил поставен под специален надзор за срок от три години, като мярката била комбинирана със задължението му да живее в района на остров Азинара.

Островът е с площ 50 кв. км, а частта от него, отредена за принудително заселените там лица – не повече от 2.5 кв. км. Около девет десети от острова били заети от затвор. Принудително заселените лица били разквартирувани в селцето Кала Реале, състоящо се от бивше медицинско заведение и някои други сгради, включително училище, параклис и участък на карабинери, където жалбоподателят трябвало да се явява два пъти дневно. Принудително настанените нямали право на достъп до зоната на затвора или до Кала д’Олива – главното градче на острова. Външни лица, например туристи, не можели по принцип да посещават Кала Реале. Принудително заселените можели да искат разрешение да посетят Сардиния или континенталната част на Италия само по сериозни причини – лечение, семейни причини или в изпълнение на съдебно разпореждане, като пътуването се извършвало под строго полицейско наблюдение.

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Повечето от тях били настанени в две здания на бившето медицинско заведение, сравнително широки, състоящи се от спални с едно или две легла. Трето малко здание било предназначено за принудително пребиваващите, придружени от семействата си. То съдържало два апартамента, състоящи се от спалня и кухня. Жалбоподателят живеел в него или в едно от основните здания, в зависимост от това дали семейството му било при него. Той не можел да излиза между 22 и 7 часа, освен в случай на нужда и след своевременно уведомяване на властите. Медицинското обслужване било осигурявано от лекаря на затвора, който живеел в Кала д'Олива, но можел да бъде извикан по телефон и да бъде на разположение след около половин час. Когато принудително пребиваващите имали нужда от хоспитализация или консултация със специалист, те били изпращани в държавна болница и университетски клиники в Сасари, след съдебно разрешение. Те можели да искат разрешение от администрацията най-близките им да се присъединят към тях на острова, като живеят с тях или в един от разполагаемите два апартамента, или ако това е невъзможно – в предоставените им спални с размери 4 на 4 м. Отначало съпругата и синът на жалбоподателя, както и от време на време тъстът, тъщата и племенникът му, живеели с него. През октомври 1975 г. им било заповядано да напуснат острова поради изтичане на разрешенията им за пребиваване, чието подновяване той не бил поискал. Те могли все пак да се върнат в началото на декември и останали с него до преместването му във Форче през юли 1976 г. За принудително заселените лица перспективите за намиране на работа били силно ограничени. Те можели да се снабдяват с книги и вестници от друго място, лично или чрез отиващи там лица, и според жалбоподателя имали на разположение един телевизор, а според правителството – няколко. Г-н Гуцарди трябвало предварително да предупреждава властите за имената и телефонните номера на лицата, на които телефонирали или които му телефонирали, всеки път когато желал да направи или получи телефонно обаждане на далечна дистанция. От друга страна, кореспонденцията му под формата на писма или телеграми не била наблюдавана.

Резюме на решението на Европейския съд

“Правителството подчертава, че общественият ред в Италия понастоящем е застрашаван от сериозни заплахи, произтичащи основно от политически тероризъм и от мафията. Без да изпуска от поглед общия контекст на случая, Съдът припомня, че в производствата, образувани въз основа на индивидуална жалба, той трябва да ограничава вниманието си, доколкото е възможно, до въпросите, повдигнати пред него от конкретния случай. Следователно, задачата му е да разгледа по Конвенцията не законите от 1956 г. и 1965 г. като такива (основният им принцип въобще не е бил оспорен от жалбоподателя), а начина, по който тези закони са били фактически приложени по отношение на г-н Гуцарди, т.е. условията, в които се е осъществил принудителният му престой на Азинара от 8 февруари 1975 г. до 22 юли 1976 г. (...)

Съдът припомня, че като провъзгласява “правото на свобода” т. 1 на чл. 5 има предвид физическата свобода на личността; целта ѝ е да гарантира, че никой няма да бъде лишен от свободата си по произволен начин. (...) За да се определи дали някой е бил “лишен от свободата си” по смисъла на чл. 5, изходната точка трябва да бъде неговото конкретно положение и трябва да се държи сметка за цяла редица критерии

като типа, продължителността, действията и начина на прилагане на въпросната мярка (вж. решението от 8.06.1976 г. по делото *Енгел и др.*¹, А.22, стр. 24, §§ 58-59).

Разликата между лишаване от свобода и ограничаване на свободата е въпреки това просто разлика по степен или интензитет, а не по естество или същност. Макар и процесът на класифициране в една или друга от тези категории да се оказва понякога нелека задача поради това, че някои гранични случаи са чисто въпрос на мнение, Съдът не може да избегне извършването на избора, от който зависи приложимостта или неприложимостта на чл. 5. Както е уреден в Закона от 1956 г., специалният надзор, придружен със заповед за принудително пребиваване в определен район, не попада сам по себе си в приложното поле на чл. 5. (...) От това не следва, че “лишаването от свобода” никога не може да бъде резултат от прилагането на такава мярка и в настоящия случай начинът на приложение е единственият въпрос, който се поставя за разглеждане.”

Съдът отчита изтъкнатата от правителството разлика между условията, в които е бил поставен жалбоподателят на Азинара, и класическото задържане в затвор или строгия арест, обсъждан по делото *Енгел и др.* “Лишаването от свобода може обаче да приеме многобройни други форми. Тяхното разнообразие се увеличава с развитието в правните стандарти и в начина на мислене, а Конвенцията трябва да се тълкува в светлината на понятията, господстващи понастоящем в демократичните държави. Макар че пространството, в което жалбоподателят е можел да се придвижва, е надхвърляло далече размерите на килия и не е било ограничено с физически бариери, то е било само мъничка част от остров, достъпът до който е бил труден и около девет десети от който са били заети от затвор.” Съдът отчита условията в разнебитеното здание на бившето медицинско заведение, ограничените социални контакти в обкръжението само от най-близките, от хора, подложени на същата мярка, и от полицаи, както и постоянния и строг надзор, ограничението в часовете за излизане и задължението за ежедневно двукратно явяване пред властите, контрола върху телефонните разговори и ограниченията в пътуването, като жалбоподателят е подлежал на наказание “арест” при неспазване на което и да е от тези си задължения. “Несъмнено, не е възможно да се говори за “лишаване от свобода” на базата на всеки от тези фактори, взет отделно, но кумулативно и в комбинация те положително повдигат въпрос за категоризиране от гледна точка на чл. 5. В някои отношения третирането, срещу което е направено оплакването, е подобно на задържане в “отворен затвор” или превеждане в дисциплинарно поделение.” Самите власти са намирали условията за неудовлетворителни и са обмисляли стъпки за подобряването им, останали неосъществени поради изискваните разходи и време, което е довело до заличаването на Азинара като място за принудително заселване през 1977 г. “Като има предвид всичко това, Съдът счита, че настоящият случай трябва да се разглежда като случай на лишаване от свобода”².

Остава да се определи дали ситуацията е била една от изчерпателно изброените в чл. 5, т. 1, в които договарящите държави си запазват правото да арестуват или задържат лица.

Правителството поддържа, че мафиотите са “скитници” по смисъла на чл. 5, т. 1,

---

¹ Engel and Others v. the Netherlands

² Решението е взето с мнозинство от 11 гласа срещу 7.

б. “е”, което се обуславя не толкова от липсата на постоянно местожителство, колкото от липсата на обявено занятие и невъзможността да се установи източникът на средства за живот. Съдът отбелязва, че всъщност властите не са наложили мярката на г-н Гуцарди по такива съображения. “Наистина те са отбелязали мимоходом, че съществуват сериозни съмнения по въпроса дали той действително работи като зидар, както твърди, но са отдали много по-голяма тежест на досието му, на незаконните му дейности, на контактите му с рецидивисти и още повече на връзките му с мафията. Началникът на полицията е заявил дори, че никакво състояние на бедност, безделие или скитничество не дават обяснение за криминалното му поведение. Освен това, начинът на живот на жалбоподателя по това време, както се разкрива от представените писмени доказателства, по никакъв начин не съответства на обикновеното значение на думата “скитник”, а това е значението, което трябва да се използва за целите на Конвенцията. Макар и да го отрича, правителството по същество разсъждава *a fortiori*; на заседанието пред Комисията агентът му е описал г-н Гуцарди като “скитник в широкия смисъл на думата”. Член 5, т. 1 обаче изисква ограничително тълкуване. (...) Освен за скитници, б. “е” се отнася и за душевноболни лица, алкохолици и наркомани. Основанието, поради което Конвенцията позволява последните лица, които са все социално неприспособени, да бъдат лишавани от свободата си, е не само че на тях трябва да се гледа като на понякога опасни за обществената сигурност, а също и че техните собствени интереси може да налагат задържането им. Следователно от факта, че чл. 5 позволява задържането на скитници, не може да се направи заключение, че същите или дори по-силни основания важат за някой, който може да се счита за дори по-опасен”.

Съдът разглежда въпроса и по другите букви на чл. 5, т. 1, на които правителството не се е позовавало. “При точен анализ, решението за принудително заселване на г-н Гуцарди не е било наказание за конкретно нарушение, а превантивна мярка, взета по силата на индикации за склонност към престъпления. (...) По мнение на Съда, сравняването на чл. 5, т. 1, б. “а” с членове [6, т. 2](#) и [7, т. 1](#) показва, че по смисъла на Конвенцията не може да има “осъждане”, освен ако бъде установено съгласно закона, че е било извършено деяние – било криминално, било в съответните случаи дисциплинарно. При това, да се използва “осъждане”, за да се обозначи превантивна мярка или мярка за сигурност, не би било в съгласие нито с принципа за ограничително тълкуване, който трябва да се спазва в тази област, нито с факта, че това понятие предполага установяване на вина. (...)”

Лишаването от свобода не е било оправдано и по буква “б”. Наистина, съгласно установената в Закона от 1956 г. процедура съдебните решения са вид санкция за несъобразяването с предшестващо разпореждане, но разпореждане не е необходимо ако, както в настоящия случай, е прибягнато до Закона от 1965 г.; освен това, разпореждането е издадено от началника на полицията и следователно не представлява “съдебно решение”. Що се отнася до думите “осигуряване на изпълнението на задължение, предписано от закона”, те се отнасят само до случаите, в които законът позволява задържането на дадено лице, за да бъде принудено да изпълни “определено и конкретно” задължение, което не е спазило. Законите от 1956 г. и 1965 г. обаче налагат общи задължения, както правилно е подчертала Комисията.

Жалбоподателят не е бил и в никое от положенията, уредени от буква “с”. Вярно

е, че е имало “обосновано подозрение за извършване на престъпление” и че той е бил обвиняем през цялото време, което е прекарал на Азинара”, но решенията на първоинстанционния, апелативния и касационния съд “не са имали връзка с воденото в това отношение разследване: те са се основавали на законите от 1956 г. и 1965 г., които са приложими независимо от наличието или липсата на обвинение и не предписват последващо явяване “пред предвидената в закона институция”. Задържането под стража на г-н Гуцарди е приключило на 8 февруари 1975 г., с изтичането на двегодишния срок, установен в чл. 272 от Наказателнопроцесуалния кодекс. Ако – както жалбоподателят е намекнал, но не е доказал – споменатите закони са били използвани с цел да се продължи задържането, то не би било в такъв случай “законно”. (...) Освен това, биха могли да се поставят проблеми във връзка с т. 3 на чл. 5, който трябва да се разглежда заедно с т. 1, б. “с” и дори с [чл. 18](#).

На пръв поглед, по-вероятна хипотеза е мярката, предмет на оплакването, да е била взета, тъй като е била “обосновано призната необходимостта да се предотврати извършване на престъпление” или, в краен случай, “укриване след извършване на престъпление”. В такъв случай обаче отново би възникнал въпрос за “законността” на мярката, тъй като единствено на базата на законите от 1956 и 1965 г. решение за принудително заселване като такова, ако се остави настрана начинът на приложението му, не съставлява лишаване от свобода. Би било необходимо също да се прецени дали са били спазени изискванията на т. 3 на чл. 5. Във всеки случай, разглежданият израз не е пригоден за политика на генерална превенция, насочена срещу дадено лице или категория лица, които – както мафиотите – представляват опасност поради постоянната им склонност към престъпления; то следователно не дава също така на договарящите държави средство за предотвратяване на конкретно и определено престъпление. Това се вижда както от използването на единствено число (“престъпление”), така и от предмета на чл. 5, а именно да осигури, че никой няма да бъде лишен от свободата си по произволен начин.

Накрая, букви “d” и “f” на чл. 5, т. 1 очевидно не са релевантни. Накратко, от 8 февруари 1975 г. до 22 юли 1976 г. жалбоподателят е бил жертва на нарушение на чл. 5, т. 1.”³

Съдът намира, че условията на живот на Азинара не са разкривали необходимата степен на суровост, за да съставляват отнасяне, попадащо в приложното поле на [чл. 3](#).

Той не намира нарушение и на чл. 6, тъй като производството не е касало “наказателно обвинение” по смисъла на тази разпоредба. Макар и въпросът дали правото на лична свобода съставлява “гражданско право” по смисъла на чл. 6 да е спорен, във всички случаи доказателствата не разкриват нарушение на първата му точка.

---

³ Решението е взето с единодушие относно отсъствието на оправдание по б. “e” и б. “b” за лишаването от свобода; с мнозинство от 16 гласа срещу 2 относно отсъствието на оправдание по б. “a”; с мнозинство от 12 гласа срещу 6 относно отсъствието на оправдание по б. “c”; с мнозинство от 10 гласа срещу 8 относно крайното заключение за нарушение на чл. 5, т. 1.

Не е налице нарушение и на правото на семеен живот по чл. 8 – близките на жалбоподателя са живели известно време с него и единствената причина да напуснат Азинара е била пропускът му да поиска продължаване на разрешенията им за пребиваване.

Оплакването, основано на [чл. 9](#), Съдът също намира за неоснователно. Той отбелязва, че жалбоподателят не твърди да е искал провеждането на служба в параклиса в Кала Реале, нито разрешение да посети църквата в Кала д'Олива.⁴

Съдът определя и справедливо обезщетение от 1 000 000 лири за претърпените от жалбоподателя вреди.

---

⁴ Решението е взето с единодушие относно отсъствието на нарушение на чл.чл. 3, 6 и 9 и с мнозинство от 17 гласа срещу 1 относно отсъствието на нарушение на чл. 8.